

Tijd voor scherp debat!

➔ JEF CAS

In tal van sectoren is participatie in het algemeen en participatie van kansengroepen in het bijzonder een permanent werkpunt. In dit artikel wandelen we door het sportlandschap in Vlaanderen. Hoever staan we in het sportparticipatiedenken en -handelen? Dat we hier nog een weg te gaan hebben, mag duidelijk zijn: van de laagopgeleiden zou ongeveer de helft aan sport doen, terwijl dat voor hoger opgeleiden bijna driekwart is. In de verschillende settings van de sportwereld is hierover weinig of geen spitant debat. Grote spelers Bloso, ISB en VSF dienen het debat binnen eigen kring en gezamenlijk aan te zwengelen en te zoeken naar structurele modellen om zich als sector te ontwikkelen.

DE SPORTSECTOR IN HOKJES

Meest gekend is de klassieke sportclub. Je treft ze aan in alle maten en gewichten in zeer veel sporttakken, met vele kleine sportclubs die door vrijwilligers worden bestuurd. Via gesubsidiëerde federaties en de Vlaamse Sportfederatie (VSF) hebben ze zich gegroepeerd. Een tweede belangrijke setting is die van de lokale sportdiensten die uitvoering geven aan het 'Sport voor Allen'-decreet. Het ISB (Vlaams Instituut voor Sportbeheer en Recreatiebeleid) is een ledenvereniging en als koepel actief in de gemeentelijke en provinciale sportsector en sportdiensten. Hiervoor is het ISB een spreekbuis en een gesprekspartner naar de andere overheden. Als derde setting is er die van de commerciële sportpartners: de klassieke fitness- en wellnesscentra, evenementorganisatoren en commerciële sportclubs (het grote Royal Sporting Club Anderlecht, volleybalclub Nolika Maaseik...). Het Bloso (Agentschap voor de Bevordering van de Lichamelijke Ontwikkeling, de Sport en de Openluchtrecreatie) kan, als sportadministratie van de Vlaamse overheid, in dit rijtje niet ontbreken. En ten slotte is er de sportende Vlaming. In kleine groepen of individueel gaat men fietsen, wandelen, joggen en zwemmen. Soms prestatiegericht of om de conditie op peil te houden, maar veelal voor het plezier.

PARTICIPATIEDENKEN EN -HANDELEN IN HET DNA VAN ANDERE SECTOREN

Participatie van kansengroepen is belangrijk en het streven ernaar is min of meer verworven in een aantal sectoren. Verenigingen waar armen het woord nemen hebben dit als kerntaak.

In de sectoren samenlevingsopbouw, de integratiesector en het jeugdwelzijnswerk behoort participatie van kansengroepen tot het DNA.

PARTICIPATIEDENKEN EN -HANDELEN IN DE SPORTSECTOR.

In de sportsector is het participatiedenken heel wat minder ontwikkeld. Een paradox: de sportsector groeit en bloeit (er wordt dus geparticipeerd!), maar kijkt de andere kant uit als het gaat over participatiebeleid. Er worden kansen gemist.

Er zijn wellicht een aantal redenen waarom het debat over de maatschappelijke relevantie van sport en de sportparticipatie van kansengroepen niet echt van de grond komt. Er is de stedelijke context. Wellicht is het zo dat het vrijwilligersverenigingsleven, dus ook bij sportclubs, het moeilijker heeft in de stad. Bovendien zijn de veranderende bevolkingssamenstelling, armoede en achterstelling vele malen meer zichtbaar in een stad. Met andere woorden: sportparticipatie van kansengroepen en de maatschappelijke relevantie voor de sportsector worden niet gepercipieerd als een Vlaams probleem, eerder als een stedelijk probleem. Een tweede verklaring zou kunnen zijn dat in de sportsector heel wat sportgekwalificeerde mensen werken. Globaal genomen zijn dit doeners, veel minder denkers. Er is ergens een sportnood: een zaal wordt gereserveerd, een folder gedrukt, een monitor geëngageerd en hop, inschrijven maar. Velen onder hen zijn vertrouwd met het klasement en de sporttechnische kwaliteit. Een derde reden is wellicht dat de vrijwilligerskracht van de sportclub hier en daar dwars ligt. Het gaat van de oprecht geëngageerde materiaalmeester en ploegafgevaardigde tot de doorgeschoten bobo's. Zij hebben zich geheel vrijwillig een bepaalde positie aangemeten. Kritische reflectie over hun beleid ligt uiteraard gevoelig. Ten slotte ondermijnen uitwassen in de sportsector een fiere maatschappelijke relevantie. Krijgende ouders langs de lijn, hier en daar een vechtpartij, scheidsrechters die worden belaagd, zwart geld, exuberante lonen voor topvoetballers, doping, omkoping, hooligans, maffiapraktijken bij de toewijzing van de wereldbeker voetbal, media die enkel berichten over uitslagen zonder achtergrond... Zo kunnen we nog even doorgaan.

Anderzijds: de sport groeit en bloeit. Als we kijken naar het sportveld, ziet het soms 'zwart' van het volk. In achterzaaltjes van gevechtssportclubs druipen gekleurd en arm zweet van de muren. Vele nieuwe Vlamingen hebben de weg gevonden naar de sportclub. Twee jassen als doelpalen in het park, en op buurtpleinen tonen skaters uit sociale woningen hun kunsten. Lukaku (Anderlecht) en Bachar (kapitein nationale zaalvoetbalploeg) zijn voorbeeldfiguren uit etnisch-culture minderheidsgroepen. De succesvolle boksers Sugar Jackson en Jean-Pierre Bauwens komen niet echt uit een kansrijk milieu.

Sport lijkt bedrieglijk eenvoudig. Een paar goedkope loopschoenen, een versleten T-shirt en een park nodigen velen uit tot een wekelijkse duurloop. Je meldt je aan bij een sportclub, je betaalt lidgeld en doet gewoon mee. Sport is ook geïntegreerd in het onderwijs via de lessen

lichamelijke opvoeding. Grote en kleine sportmanifestaties, wekelijkse competities en elke Vlaamse kerktoeren een wielervedstrijd met bier en hamburgers. Om nog maar te zwijgen van 'De Ronde', met topacteurs en topwielrenners. Fictie en werkelijkheid door elkaar gemixt. En het wordt helemaal te gek: van dinsdag tot donderdag rolt de Europese bal op tv, van vrijdag tot zondag de nationale bal. We kijken uit naar 'Kimmeke' uit Bree als voorbeeldmama met tennistalent op Roland Garros.

Bovendien staat de sportsector er niet alleen voor om zich te promoten. Nu het roken uit de cafés is verbannen, zal een 'beweegoffensief' worden ingezet. Files promoten gratis het woon-, werk- of schoolfietsen. Het fietsknooppunt langs boorden van rivieren en kanalen maakt vanuit toeristisch oogpunt gratis reclame voor meer beweging. Kom op tegen Kanker vliegt de Ventoux op (Ven2-4Cancer) en krijgt (gezonde) concurrentie. Vlaams minister-president Kris Peeters trekt met astma- en mucopatiënten en 2500 fietsliefhebbers naar de Franse Alpen. Onze Rode Duivels doen het weer goed. Sport en bewegen zit in de lift. Sporters en supporters komen aan hun trekken.

PIJNPUNTEN UIT DE SPORTSECTOR

Twee pijnpunten blijven. Eén waarover wordt nagedacht, gediscussieerd en geprofessionaliseerd vanuit de sportsector: topsport. Op grond van zijn bevolking en rijkdom had België in Peking dubbel zoveel medailles moeten behalen. Wallonië doet het nog slechter dan Vlaanderen. Het debat wordt gevoerd, beleid wordt ontwikkeld. Dit is zeer sportspecifiek en hier gaan we in dit artikel niet op in.

Een tweede pijnpunt, en hierover wordt veel minder debat gevoerd, is sport als maatschappelijke participatie en in het bijzonder sportparticipatie van kansengroepen. Vergelijken we even met de culturele sector. Toen Joke Schauvliege als beginnend Vlaams minister voor Cultuur te kennen gaf dat haar laatste theatervoorstelling zich onder een Vlaamse kerktoeren afspeelde, was het kot te klein voor enkele cultuurpauzen. Minister Muyters was bij zijn aantreden (slechts?) een recreatievoetbalkenner. Hier kraaide geen sportpaus over. Dat er in de culturele sector zal worden bespaard, zullen we geweten hebben via kwaliteitskranten. De maatschappelijke relevantie van cultuur wordt in alle maten en gewichten breed uitgesmeerd. Muyters, tevens minister van Begroting, zal ook voor de eigen departementen de 'beste besparingsleerling' van de klas willen zijn. Niemand kraait over de maatschappelijke relevantie van sport als er moet worden bespaard. Symptomatisch is dat mogelijkheden van het participatiedecreet door de sportsector weinig worden gebruikt.

SPORTPARTICIPATIE VOOR KANSENGROEPEN: MAKKELIJKER GEZEGD DAN GEDAAN

"Als je een bal tussen een stel jongeren gooit, ontstaat er heus niet automatisch meer integratie", stelt Agnes Elling van de Universiteit van Amsterdam. "Politici roepen tamelijk mak-

kelijk: sport integreert. Dit heeft voor een deel te maken met wishful thinking, maar ook met de hang naar legitimering van hun beleid.” Ook belangenverdedigers voor meer sportparticipatie, belendende sectoren (jeugdwerk, welzijnwerk en anderen) en media bezondigen zich wel eens aan te eenvoudig voorgestelde sportparticipatie van kansengroepen. Sportevenementen zijn in hetzelfde bedje ziek. Hoe belangrijk is Geert Hoste, die met veel media-aandacht de 10 Miles loopt, voor een leefloner die veertien euro inschrijvingsgeld moet betalen? Organisatoren van sportevenementen leveren extra sociale inspanningen. Een klassiek patroon tekent zich af: met behulp van enkele vrijkaarten en affiches wordt van participatiewerkers verwacht dat ze kansengroepen uit de schuif halen. Met moeite participeren enkele mensen uit kansengroepen, maar van een volgehouden sportdeelname (als supporter of sporter) is meestal geen sprake. Een bijkomende moeilijkheid is dat de maatschappelijke relevantie van participatie moeilijk te meten is. Wat is, en hoe meet je, integratie? Hoe meet je sociale samenhang via sportparticipatie?

VRIJWILLIGERS VLUCHTEN UIT SPORTCLUBS

De algemene indruk ontstaat dat de sportclubsector niet echt gericht bezig is met de maatschappelijke relevantie van sport en in het bijzonder de sportparticipatie van kansengroepen. Clubs – en ze bestaan! – die toch meegaan in het participatiestreven hebben te kampen met bijkomende problemen. Zeer gedreven charismatische figuren uit sportclubs slagen erin om participatie van kansengroepen in hun club te realiseren. Deze bestuurders worden ouder, en vroeg of laat moeten ze worden opgevolgd. Regelgeving en administratie van federaties en overheden verbeteren de kwaliteit, maar zijn complex. Kwaliteitseisen van leden worden scherper. Meer leden betekent meer sportinfrastructuur en meer trainers. Mensen uit kansengroepen die niet vertrouwd zijn met het reilen en zeilen van sportclubs, vragen extra begeleiding. Vrijwilligers uit de sportclub vrezen soms dat ze dit publiek niet ‘aankunnen’, dat ze te weinig interculturele bagage hebben. Sportclubvrijwilligers zien grote participatievragen op zich afkomen, zoeken dekking en trekken zich terug.

Open Stadion, voor voetbalclubs uit de eerste en twee klasse, lijkt een structurele eenoog in het land der blinden. Het fiscale gunstregime gunt diezelfde clubs 45 miljoen euro. Sporteconoom Stefan Kesenne stelt zich vragen bij de gegrondheid: “Hebben voetbalclubs wel goede redenen om die voordelen te krijgen?” Het is meer dan terecht dat de overheid een (maatschappelijke) return vraagt voor het geïnvesteerde sportgeld en dat de sportsector deelneemt aan het debat over de eigen maatschappelijke positionering.

EEN STRUCTURELE BENADERING VOOR SPORTPARTICIPATIE

Sportclubs, hun federaties en de VSF, gaan ervan uit dat kwaliteitsvol recreatief of competitief sporten het beste kan gebeuren binnen de sportclub. Zij zorgen voor kwaliteitsvolle sportinfrastructuur (samen met de overheid) en opgeleide trainers via de Vlaamse trainers-school (VTS). Opvallende vaststelling: de sportparticipatie in Vlaanderen gaat er gemiddeld

op vooruit. Maar het aantal leden van de klassieke sportclubs blijft met moeite stabiel dankzij de recente instroom van vele recreatieve 'Start to Runners'. In analyses komt men niet verder dan een algemene maatschappelijke trend (de zappende sporter), dan een oproep tot kwaliteitsverbetering door vorming en opleiding, en vrijwilligers worden een dagje ouder en zijn schaars. Een analyse op langere termijn leert echter dat de klassieke sportclubsector de professionaliseringstrein, op basis van maatschappelijke relevantie, helemaal heeft gemist. In de jaren '70 gingen we naar de parochiale bibliotheek, volledig gerund door vrijwilligers. Op basis van het Cultuurpact (= maatschappelijke relevantie) kwam er een bibliotheekdecreet met middelen voor een professioneel kader op het productieniveau. Een belangrijk deel van de zorgsector is ontstaan uit het charitatieve vrijwilligerswerk. De witte woede kan tellen als maatschappelijk relevante professionele sectoruitbouw. De grootste pleitbezorgers voor maatschappelijke participatie (de sector van de samenlevingsopbouw, de integratiesector, verenigingen waar armen het woord nemen, het jeugdwerk, OCMW's, inburgering) worden als voorzieningen betaald via decreten en aanvullend met projectgelden. Bijna geen enkel buurt-huis in Vlaanderen met enig maatschappelijk gewicht draait enkel en alleen op vrijwilligers.

Nog een mooie vergelijking erbovenop: je hebt een zoon en een dochter. Je zoon haalt na acht jaar klarinetles met moeite het familiefeestje. Maar hij amuseert zich. Wat kreeg hij ondertussen van onze overheid via de lokale academie voor muziek en woordkunst? Een akoestisch leslokaal met onderhoudspersoneel, een afgestudeerde master van het conservatorium voor wekelijks een half uur individueel les en een directie en secretariaatsmedewerkers voor alle organisatie.

Je dochter is een getalenteerde loopster met hier en daar een medaille. Wat kreeg zij de voorbije tien jaar van de overheid? Een op eigen houtje omgeschoolde volleybaltrainer en een niet-afgewerkte atletiekpiste via de gemeente. Verder kon ze beroep doen op een zeventigjarige voorzitter die geen eenheid tussen trainers wist te bewerkstelligen. Vader werd ingeschakeld om hamburgers te bakken en om trainingen (zonder enige opleiding) over te nemen als de trainers op verlof waren. En later liet hij zich verleiden om zelf in het bestuur te zetelen. Ledenlijsten, bestuursvergaderingen en federatievergaderingen, subsidiedossiers, samenwerking met andere clubs en met de lokale overheid werden zijn vrijwilligersdeel.

(SOMMIGE) SPORTCLUBS PROFESSIONALISEREN

De sportclubsector zal zich moeten beraden over de toekomst. Sportclubs worden terecht bewierookt voor hun vrijwilligers. Maar als sport echt maatschappelijk relevant wil zijn, zal een deel van de sportclubs met professionals moeten worden uitgebouwd. We zullen moeten werken met typologieën. De vriendenvoetbalclub kan best volledig verder blijven draaien op vrijwilligers. Maar de club die zowel een competitie als een recreatieaanbod heeft binnen verschillende sportdisciplines, die echt inzet op opleiding en op prestaties zonder doping, die integratie van kansengroepen als opdracht aanvaardt, die samenwerking aanbiedt aan de

brede school uit de buurt en het rust- en verzorgingstehuis, die samenwerkt met de lokale sportdienst en de federatie voor promoactiviteiten, die een open en transparant financieel beleid voert zonder zwart geld, die een vrijwilligersbeleid voert (rekrutering, opleiding, ondersteuning, vergoeding) en die over een groot ledenbestand beschikt, deze sportclub werkt als een maatschappelijk relevante organisatie. Deze club verdient hiervoor de nodige overheidsomkadering voor de inzet van betaalde krachten. Een vrijgestelde, noem 'm misschien sportclub-verenigingsondersteuner, en administratieve kracht zijn nodig.

Indien je als sportclub echt een participatiebeleid naar kansengroepen wil voeren, zal je moeten samenwerken met vele professionals uit andere sectoren. Enkele voorbeelden: je zal moeten samenwerken met het OCMW om afspraken te maken over de terugbetaling van lidgelden en materiaalkosten voor financieel zwakkeren. Je zal moeten samenwerken met de leerkracht lichamelijke opvoeding van de buurtschool om sport na school vanuit de club te organiseren. Je moet wellicht samenwerken met de integratiesector en samenlevingsopbouw om ouders te betrekken bij de clubwerking, om hen als vrijwilliger engagementen te laten opnemen. Je werkt samen met de politie om clubjongeren de kans te geven zinvolle werkstraffen in de club uit te voeren. Met opleidings- en tewerkstellingsorganisaties maak je afspraken over zinvolle tewerkstelling van laaggeschoolden. Clubs zouden een proactief beleid naar samenwerking moeten kunnen ontwikkelen. Zij zelf voeren hierover de regie. Uit respect voor de vrijwilligers, en omwille van een duidelijke maatschappelijke relevantie als sportclub, hebben ze recht op een geprofessionaliseerde omkadering.

Zolang de sportsector, met vooral de grote spelers op het terrein (Blos, VSF en ISB), haar maatschappelijke relevantie niet dikker in de verf zet, én de hieraan gekoppelde noodzaak aan overheidsfinanciering, zullen sportclubs meer en meer verdwijnen of terugplooiën op de ons-kent-ons vriendengroep. Enige overacting mag wel. Men leze de cultuurpauzen erop na. Zij vinden moeiteloos dure woorden. Wat zouden we ervan zeggen als Lionel Messi Joan Miró zou parafraseren? 'Deze simpele (loop)lijn is voor mij het bewijs dat ik de vrijheid heroverd heb. En voor mij betekent vrijheid veroveren hetzelfde als de eenvoud veroveren...' Zelfs in de opleiding van maatschappelijk werkers wordt expliciet plaats voorzien voor de culturele sector. In de opleiding Kunst- en Cultuurbemiddeling leer je organiseren, promoten en begeleiden. En vooral: je verlaagt drempels zodat mensen meer en beter aan cultuur kunnen participeren.

KIJKEN IN EIGEN BOEZEM

Drie, vier federaties, elk met hun secretariaat en personeelsleden, in één sporttak is van het goede teveel. Sportclubs zullen moeten nadenken over de verhoging van hun ledenbijdrage, over voordeeltarieven voor financieel zwakkeren en over besteding van hun sponsorgelden, om gedeeltelijk de kosten van een geprofessionaliseerde uitbouw te dragen. In het informele geroezemoes over sportparticipatie wordt gewacht op aflossing van de wacht bij de Blos-

top. Het ISB zal steden en gemeenten harder achter de veren moeten zitten in functie van sportparticipatie van kansengroepen en om lokale samenwerking met andere sectoren concreet te maken.

De sportsector moet, op basis van het bewijs van haar maatschappelijke relevantie, zelf structurele beleidsvoorstellen op tafel leggen. Liefst met enige ambitie. We moeten in Vlaanderen verder kijken dan tijdelijke projecten, goede praktijken, experimenten en kwaliteitsverbetering van het bestaande.

Het is voor de sportclubs vijf voor twaalf. Sportparticipatie naar kansengroepen, zowel op het niveau van het deelnemen als op het niveau van deelhebben, wordt door anderen professioneel waargemaakt. Dit zeker in centrumsteden. Buurtsport in aandachtswijken zet betaalde krachten in vanuit de lokale sportdienst. Sportparticipatie, met een sterk accent op deelhebben, wordt professioneel georganiseerd vanuit het jeugdwerk. Professionals van sportdiensten, uit de samenlevingsopbouw en de integratiesector bestoken clubs met participatievragen. Voor de sportclubsector het goed en wel beseft, wordt de maatschappelijke relevantie opgenomen door de commerciële sportsector en door andere sectoren. Bloso, VSF, het ISB en sportdiensten doen vaak beroep op de sportclubs en dienen aldus het voortouw te nemen in het debat over de maatschappelijke relevantie van sport en in een gedeeltelijke professionele uitbouw van de sportclubsector.

BIOGRAFIE

Jef Cas is verantwoordelijke regie "Sport - Sociaal beleid" van de Stad Antwerpen, Vzw Antwerpen Sportstad